

Декларација из Софије о Зеленој агенди за западни Балкан

Ми, лидери западног Балкана, окупљени у Софији 10. новембра 2020. године, на Самиту ЗБ у оквиру иницијативе Берлинског процеса:

ПРИЗНАЈУЋИ Европски зелени договор као нову стратегију раста Европске уније (ЕУ) у циљу модерне, климатски неутралне и конкурентне економије која ефикасно користи ресурсе;

ПРИЗНАЈУЋИ потребу да се установи основа за главну трансформацију нашег региона којом би се изазови у вези са одрживошћу и флексибилношћу претворили у могућности и како би се елементи Европског зеленог договора пренели у све међусобно повезане приоритетне секторе;

ПОЗДРАВЉАЈУЋИ Економско-инвестициони план, који је осмишљен за подршку дугорочном зеленом друштвено-економском опоравку нашег региона и његовој економској конвергенцији са ЕУ и радним документом Комисије о Зеленој агенди за западни Балкан, и који утврђује кључне иницијативе усмерене на зелену транзицију за регион;

ПОДСЕЋАЈУЋИ НА Заједничку изјаву о прелазу на чисту енергију која је усвојена у фебруару 2019. године у Подгорици, у којој су министри енергетике и заштите животне средине потврдили намеру да што је могуће брже постигну усклађеност са политикама енергетике, борбе против климатских промена и заштите животне средине и дугорочним циљевима из Париског споразума, што доприноси добробити грађана и одрживом развоју региона;

ПОДСЕЋАЈУЋИ НА закључке са самита Берлинског процеса у Познању у јулу 2019. године, у којима смо изразили заједничку вољу и спремност да значајно допринесемо амбициозној Зеленој агенди, да подржавамо напоре ЕУ у борби против климатских промена, заштити животне средине и коришћењу економског потенцијала зелене, нискоугљеничне и циркуларне економије у региону;

ИМАЈУЋИ НА УМУ Министарске декларације одобрене на састанцима у Подгорици (2016.), Бону (2017.) и Скопљу (2018.), које је сазвао Регионални савет за сарадњу, као и Загребачку декларацију од 6. маја 2020. године у којој смо се, заједно са лидерима ЕУ и њених држава чланица, договорили о истакнутој улози придруживања региона амбицијама ЕУ у области климе, у складу са Париским споразумом, у промовисању Зелене агенде за западни Балкан;

ПОНОВО ПОТВРЂУЈУЋИ нашу одлучност да даље улажемо и појачамо напоре у процесу приступања ЕУ, наше обавезе у погледу главне трансформације нашег региона и спремности да се на прави начин и правовремено бавимо све већим еколошким и климатским изазовима на западном Балкану и да их претворимо у могућности;

ПОШТУЈУЋИ подршку коју Европска унија, Регионални савет за сарадњу и друге међународне организације пружају координацији развоја заједничке регионалне визије за зеленији и успешан западни Балкан и економски опоравак у периоду после пандемије;

ДАНАС СМО СЕ ДОГОВОРИЛИ ДА У ПОТПУНОСТИ ПРИХВАТИМО ЗЕЛЕНУ АГЕНДУ ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН И ИЗРАЗИМО СВОЈУ ПОСВЕЋЕНОСТ СПРОВОЂЕЊУ ДЕЛОВАЊА У ОБЛАСТИ СЛЕДЕЋИХ ПЕТ СТУБОВА:

I. Клима, енергетика, мобилност

Обавезујемо се да ћемо заједно са ЕУ радити на циљу постизања угљеничне неутралности континента до 2050. године, увођењем строге климатске политике и реформом енергетског и транспортног сектора, а посебно следећим деловањима:

- Ускладити се са **Законом о климатским променама ЕУ** након усвајања са визијом постизања климатске неутралности до 2050. године;
- Одредити **циљеве у области енергетике и климатских промена до 2030. године** у складу са оквиром Енергетске заједнице и правним тековинама ЕУ, и израдити и спровести **интегрисане Националне енергетске и климатске планове** са јасним мерама осмишљеним за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште у економијама западног Балкана, интеграцијом климатског деловања у све релевантне секторске политике;
- Припремити и спровести стратегије **прилагођавања на климатске промене** за повећање отпорности тако што се инвестиције чине отпорним на климатске промене и обезбедити већу интеграцију прилагођавања на климатске промене уз смањење ризика од катастрофа;
- Наставити усклађивање са **ЕУ Шемом за трговање емисијама** и радити на усвајању других инструмената одређивања цене угљеника ради промовисања декарбонизације у региону;
- Повећати могућности за **употребу решења заснованих на природи** ради **ублажавања и прилагођавања на климатске промене**;
- Имајући у виду покретање **Европског пакта о климатским променама**, размотрити слични механизам у региону односно могућности да регион учествује у овој иницијативи;
- **Преиспитати и ревидирати, по потреби, сво релевантно законодавство** за подршку прогресивној декарбонизацији сектора енергетике и обезбедити пуну примену, нарочито у оквиру Енергетске заједнице;
- Сарађивати на припреми процене **друштвено-економског утицаја декарбонизације** на нивоу појединачне економије и на нивоу региона у циљу правичног прелаза;
- Дати предност **енергетској ефикасности** и побољшати је у свим секторима;
- Подржати приватне и јавне **шеме реновирања зграда**, обезбедити адекватно финансирање и потпуно извршење Директиве о енергетским својствима зграда (која је прилагођена према оквиру Енергетске заједнице);
- **Повећати удео енергије из обновљивих извора** и обезбедити неопходне услове за инвестиције, у складу са правним тековинама и циљевима ЕУ и Енергетске заједнице;
- Трудити се да се **смање и постепено укину субвенције за угаљ** уз стриктно поштовање правила о државној помоћи;

- Активно учествовати у **Иницијативи за западни Балкан** у погледу преласка региона са угља;
- Израдити програме за бављење проблемом **енергетског сиромаштва и финансијске шеме за обнову домаћинства** и обезбеђење основних животних стандарда;
- Подржати развој **паметне инфраструктуре**, промовисати неговање **иновативних технологија** и јачање **сарадње у региону** као што приказује Иницијатива зелене траке/коридори;
- Спровести **регионални акциони план за реформе железнице** одобрен од стране регионалних партнера у 2020. години;
- Дефинисати коридоре за железнички теретни саобраћај и унутрашње водне путеве и општу стратегију за **прелазак са друмског транспорта на видове транспорта који су погоднији за животну средину**;
- Обезбедити спровођење **техничких стандарда ЕУ и дигитализације свих видова транспорта**;
- Активно подржати спровођење регионалног акционог плана за олакшавање транспорта, укључујући прекограничне пунктове који повезују економије западног Балкана, у циљу транспортних операција које ефикасно користе ресурсе, а које ће допринети смањењу емисија CO₂;
- Спровести **акциони план за безбедност саобраћаја на путевима**, као и **акциони план за путеве** укључујући одржавање путева и отпорност и **интелигентне транспортне системе**;
- Израдити и спровести **планове за климатску отпорност** за транспортне мреже економија западног Балкана, и промовисати припремање и спровођење **Планова одрживе урбане мобилности** за градска подручја на западном Балкану;
- Дефинисати и спровести **решења одрживе мобилности** на регионалном нивоу укључујући планове за коришћење алтернативних горива и изградњу станица за пуњење и точење горива. Повећати **регионалну сарадњу у области развоја инфраструктуре алтернативних горива**.

II. Циркуларна економија

Посвећени смо процесу преласка са линеарне на циркуларну економију свесни потребе за истраживањем и иновационим системом који ће подржати ову транзицију. У циљу даљег оваквог доприноса заштити животне средине и минимизирању количине произведеног отпада у региону, планирамо следећа деловања:

- **Интегрисати западни Балкан у ланце индустријског снабдевања ЕУ на следећи начин:**
 - Одлучно деловање за побољшање **одрживости примарне производње сировина**;
 - Примена **приступа индустријског екосистема** како би се постигао еколошки одржив и балансиран економски опоравак широм региона, посебно за кључне индустријске екосистеме отпорне на промене у будућности као што су обновљиви извори енергије, дигитални, мобилни и индустријски сектори који користе велику количину ресурса као што су туризам, текстилна индустрија, транспортно-аутомобилска индустрија и индустрије које користе велику количину енергије;

- Изградити **стратегије циркуларне економије**, сагледавајући цео животни циклус производа, превенцију настајања отпада, модерно управљање отпадом и рециклажу отпада, поновну употребу, поправку и поновну производњу;
- Остварити даљи напредак у изградњи и одржавању **инфраструктуре за управљање отпадом** за градове и регионе;
- Осмислити и спровести **иницијативе усмерене на потрошаче** за подизање свести грађана о отпаду, одвојеном сакупљању и одрживој потрошњи;
- Закључити и спровести **регионални споразум о превенцији загађивања пластиком**, укључујући конкретно бављење приоритетним питањем морског смећа;
- Даље спроводити **стратегије паметне специјализације**, трансформативне агенде за одрживост засноване на локацији и усмерене ка иновацијама.

III. Смањење загађења

Смањење загађења ваздуха, воде и земљишта на западном Балкану је у нашем заједничком интересу и потиче од примарне забринутости за здравље наших грађана. Стога смо се обавезали на следећа деловања:

- Завршити процес **ратификације Конвенције о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима** и њених протокола (укључујући измене) у свакој од економија западног Балкана;
- Изградити и спровести **Стратегије о квалитету ваздуха** и повећати прихватање најбољих доступних техника у складу са Директивом о индустријским емисијама;
- Успоставити **систем за праћење квалитета ваздуха**, укључујући акредитацију мрежа за праћење квалитета ваздуха;
- **Спровести релевантне правне тековине ЕУ у области вода** (ЕУ Оквирна директива о водама, Директива о третману урбаних отпадних вода и Директива о нитратима);
- Модернизовати **инфраструктуру за праћење вода** и постићи добар статус свих водних тела;
- Изградити неопходну инфраструктуру за **третман отпадних вода**;
- Интегрисати заштиту земљишта у друге области политике и успоставити **регионално партнерство за земљиште** како би се побољшала размена знања и утврдили примери најбоље праксе за заштиту земљишта од загађења и деградације;
- Припремити и потписати **регионалне споразуме о прекограничном загађивању ваздуха и вода**.

IV. Одржива пољопривредна и прехранбена производња

Обавезујемо се да ћемо радити на обезбеђењу трансформације пољопривредног сектора, минимизирању његовог негативног утицаја на животну средину и климу и заштити приступачне и здраве хране за грађане западног Балкана и извозна тржишта, посебно следећим деловањима:

- Ускладити **пољопривредно-прехранбени сектор и сектор примарне производње са стандардима ЕУ** за безбедност хране, здравље биљака и животиња и добробит и

заштиту животне средине, и бавити се питањем управљања отпадним водама, стајским ђубривом и отпадом;

- Појачати **службену санитарну контролу** у целом ланцу исхране и побољшати **следљивост и обележавање прехрамбених производа** како би се осигурала безбедност хране, побољшале информације о потрошачима и промовисала одржива храна;
- **Промовисати пољопривреду производњу погодну за животну средину и органску пољопривредну производњу** и смањење синтетичких хемијских производа који се користе у производњи хране: пестициди, ветеринарски производи и ђубрива;
- Сарађивати са научним, образовним и пословним телима и пољопривредним газдинствима како би олакшао **прелазак на иновативне технологије погодне за животну средину** и методе пољопривредне производње;
- Осмислити деловања за **смањивање отпада у руралним и приобалним областима** (дуж путева, у сеоским рекама);
- Интензивирати напоре за **одрживи развој руралних области** применом програма Лидер, модернизацијом материјалне имовине на пољопривредним газдинствима, економском диверсификацијом и мерама за руралну инфраструктуру у оквиру ИПАРД;
- Подржати инвестиције у производњу обновљиве енергије и технологије, као и смањење емисија и мере за прилагођавање климатским променама у пољопривреди.

V. Биодиверзитет

Обавезујемо се да ћемо радити на дефинисању оквира за биодиверзитет после 2020. године и развоју дугорочне стратегије за заустављање губитка биодиверзитета, заштиту и обнављање екосистема и богатог биодиверзитета, посебно следећим деловањима:

- Израдити и спровести **Стратешки план за биодиверзитет западног Балкана до 2030. године**, укључујући средства за заједничко спровођење, праћење и извештавање;
- Припремити **планове заштите и обнављања природе** укључујући приморска подручја;
- Израдити и спровести **План обнове шумских предела западног Балкана**;
- Анализирати **користи од биодиверзитета у решењима заснованим на природи** и могућности за њихову интеграцију у израду климатских и других планова;
- Ојачати механизме за **регионалну сарадњу и стратешко планирање** о очувању биодиверзитета и реализацију обавеза по Конвенцији о биолошкој разноврсности, као што је радна група за биодиверзитет југоисточне Европе. Ојачати укључивање у **Рио конвенције Уједињених нација** и удружити напоре у припремању регионалне позиције у глобалној агенди биодиверзитета после 2020. у складу са стратешким циљевима ЕУ;
- Побољшати **размену знања**, укључујући прикупљање, управљање и располагање информацијама о биодиверзитету и очувању природе, унапредити партнерство између истраживачких центара и постојећих платформи ЗБ и ЕУ, и истражити могућности за успостављање **Информативног центра за биодиверзитет западног Балкана**.

КАКО БИСМО ПОСТИГЛИ ОВЕ ЦИЉЕВЕ НА КООРДИНИСАН, ОДРЖИВ И ЕФИКАСАН НАЧИН, ДОГОВОРИЛИ СМО СЕ ДА:

- Побољшамо међусекторско управљање и подржимо интеграцију зелене нискоугљеничне транзиције, између осталог реформом јавне управе, управљањем јавним финансијама, програмом економске реформе и мобилизацијом сопствених ресурса;
- Израдимо програме и предузмемо неопходна деловања за **повећање административних капацитета** за спровођење Зелене агенде за западни Балкан за праћење, унапређење и извршење усклађивања са обавезама у области заштите животне средине и обезбеђивање ефективних механизма за учешће јавности, приступ информацијама, приступ правди у области заштите животне средине и извештавање о животној средини;
- Активно учествујемо у актуелним паневропским мрежама, Хоризонту 2020, регионалним организацијама, макрорегионалним стратегијама и другим релевантним иницијативама као што је Споразум градоначелника;
- Израдимо план за активности специфичне за одређену економију и регионалне активности подизања свести у области свих пет стубова, укључујући одражавање Зелене агенде за западни Балкан у реформама система образовања;
- Позовемо Регионални савет за сарадњу да, у блиској сарадњи са регионалним секторским организацијама и релевантним институцијама економија ЗБ задуженим за области политике обухваћене Зеленом агендом за западни Балкан, усклади припремање акционог плана са планом спровођења ове декларације и успостави ефективни и ефикасни систем праћења.